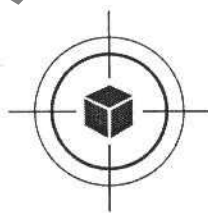

آیة اللہ العظمیٰ مکارم شیرازی

بررسی طرق

فرائد ربانی

تألیف و تدوین: ابو القاسم علیان نژادی

«««...»»»

سرشناسه	: مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی طرق فرار از ربا / مکارم شیرازی؛ تهیه و تدوین ابوالقاسم علیان نژادی.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ ص.
شابک	: 978-600-98337-0-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا.
یادداشت	: چاپ قبلی: مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب (ع)، ۱۳۸۰.
موضوع	: بهره (فقه)
موضوع	: Interest (Islamic law)
موضوع	: اسلام و اقتصاد
موضوع	: Islam- Economic aspects
شناسه افزوده	: علیان نژادی، ابوالقاسم، ۱۳۴۳ -، گردآورنده
رده‌بندی کنفر	: ۱۳۹۶ ب ۴ م ۷ / ۶ / ۱۹۰ BP
رده‌بندی دیو	: ۲۹۷ / ۳۷۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۰ / ۵۶

بررسی طرق فرار از ربا

اثر: آیه الله العظمی مکارم شیرازی، ناصر (فقه العالی)

تهیه و تنظیم: ابوالقاسم علیان نژادی

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

صفحه و قطع: ۱۱۲ صفحه / رقعی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

چاپخانه: سلیمانزاده

ناشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار آیت الله العظمی مکارم شیرازی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۳۳۷-۰۰-۲

آدرس ناشر: ایران - قم - خیابان شهدا - کوچه ۲۲

تلفن: ۳۷۷۳۲۴۷۸

فکس: ۳۷۸۴۰۰۹۹

www.Makarem.ir

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

الله الزم الزم الزم

پیشگفتار

بر دین سه گروهند: گروهی در برابر دستورات حق تسلیم محضند، و بندگان هستند و دل بر کف، چشم بر امر و گوش بر فرمان.

آنها هنگامی که به حلال و حرامی برسند، موضع خود را در برابر آن کاملاً مشخص میکنند. بساط حرام را جمع می‌کنند، جز به حلال نمی‌اندیشند و حتی فکر دور دل حلال و حرام و رسیدن به خواسته دل را در سر نمی‌پرورانند.

آری، آنها در هر حال رضای خدا را می‌طلبند و بس، این گروه هر چند از نظر کمیت کم باشند، از نظر کیفیت در حجت‌الایمان و تقوا و معرفت قرار دارند و مصداق «أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»^(۱) هستند.

گروه دوم، کسانی هستند که روح اطاعت و تسلیم بر وجه‌دشان حکمفرماست، اما در پاره‌ای از موارد که تمایل به اموری دنیوی، مایل هستند راه صحیح شرعی، برای فرار از حرام به حلال پیدا کنند و به مقصد و مقصود خود برسند، در این گونه موارد از اهل تحقیق، تحقیق می‌کنند و اگر راهی پیدا کردند، اقدام می‌کنند.

به تعبیر دیگر، هدف آنها رسیدن به مقصود است - هر چند مادی و دنیایی - ولی با حفظ حلال و حرام، و رعایت دستورات شرع انور، و لذا، در آنجا که مسأله پیچیده است، برای پیدا کردن راه فرار به سراغ علماء و فقها رفته و نظرات آنان را جستجو می‌کنند، و اگر شرع اجازه نداد رها می‌کنند و اصراری ندارند.

به یقین اینها در حدّ مقربان نیستند؛ ولی در صف مطیعان قرار دارند.

گروه سوم، کسانی هستند که در ظاهر جزء دینداران و خداپاواران، ولی در ایلات نفسانی قوی دارند، که برای نیل به آن، به هر دری می‌زنند. مایل به گناه آشکار نیستند، ولی برای رسیدن به مقاصد مادی خود، به دنبال توجیه‌گرایی هستند که از طریق توجیهات، به خواسته‌های آنها آب و رنگ شرعی بدهند. از نشانه‌های آنها این است که در آنجا که منافع کلانی دارند و شرع در ظاهر به آنها اجازه نمی‌دهد، به سراغ حینه‌های شرعی می‌روند، حلال و حرام را دور می‌زنند، تا راه عبوری هر چند ظاهری و ساختگی پیدا کنند.

نشانه دیگر آنها اصرار ورزیدن در عبور از خطوط قرمز شرع است! گاه اگر عالمی به آنها اجازه نداد، به سراغ عالم دیگری می‌روند، شاید نظر او سهل‌تر باشد و راه چارهای به آنها بیاموزد.

معمولاً آنها در سطح پائینی از معرفت دینی قرار دارند، و همه جا

به ظواهر بسنده می‌کنند، گوئی باور ندارند خدا قدرت دارد از طرق مشروع و بی‌دغدغه، مشکل آنها را حل کند، و به فرض که مصلحت در حل آن نباشد از آن صرف‌نظر کنند و چشم ببوشند.

مسأله حیل‌های شرعی مربوط به این گروه است.

البته حیل معنی وسیعی دارد که شامل هر گونه چاره اندیشی، چه مثبت و چه منفی، می‌شود، و بر این اساس هم گروه دوم را شامل می‌شود و هم گروه سوم را، منتها در گروه دوم حیل به معنی راه کار مشروع و متعارف مثبت است و در گروه سوم به معنی راه کارهای منفی و نامقدس و با اصلاح کلاه شرعی درست کردن است.

و از آنجا که مسأله ربانواری از شایع‌ترین گناهان در محیط‌های اقتصادی است، و از طرق سهل درآمد‌های کلان است، مسأله حیل را در فقه بیش از ابواب دیگر گنجانده‌اند است، و گرنه مسأله حیل‌های شرعی منحصر به ابواب ربانواری نیست.

در سال‌های گذشته، در فصل تابستان در حواری حضرت ثامن الحجج، علی بن موسی الرضا - علیهما آلاف التهنیه و الثناء - که درس خارج فقه مسائل مستحدثه مطرح می‌شد به بحث حیل ربانواری رسیدیم و با توجه به اوضاع و شرایط روز لازم دیده شد این بحث به طور مشروح و گسترده مطرح گردد و بحمدالله توفیق رفیق راه شد و با حضور گروهی از فضایی حوزه علمیه مشهد و جمعی از حوزه علمیه قم این بحث به طور مستوفی دنبال شد و همان گونه که در بالا اشاره شد، هم به طرق صحیح و مثبت فرار از ربانواری پرداختیم و هم طرق نادرست و

انحرافی، همه آنها با ذکر ادله و فروع لازمه مطرح شده است، امید آن که این مجموعه، راهگشای فضلا و طلاب علوم دینی و سایر پژوهشگران واقع شود، و نیز خداوند توفیق دهد سایر حیل شرعیه را در ابواب دیگر فقه، مورد بحث و بررسی دقیق قرار دهیم، و کاری را که بزرگان پیشین آغاز کرده‌اند، دنبال کنیم.

مباحثی که در تابستان سال ۱۳۷۷ شمسی، به عنوان درس خارج فقه در حوزه علمیه مشهد ایراد شد، توسط جناب مستطاب حجة الاسلام والمسلمین آقای علیان نژادی، با دقت و جدیت گردآوری و تنظیم شد و پاورقیهای لازم بر آن افزوده شد. ضمن تشکر از زحمات ایشان، توفیق همگان را در حفظ، تنقیح، و تحقیق و نشر آثار اسلام و سپس عمل به آن - بویژه در مسائل مورد ابتلای همگان در این ایام - از درگاه خداوند متعال خواهانم.

ربّنا اغفر لنا ولاخواننا الذین سبقونا بالايمان

ولا تجعل في قلوبنا غلا للذین امنوا

ربّنا انک رؤوف رحیم (۱)

۵ صفر ۱۴۲۰، قم، حوزه علمیه

ناصر مکارم شیرازی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	پیشگفتار
	فصل اول: ضرورت بحث حیل‌های ربا
۱۰	تعمیم بحث به سایر ابواب فقه
۱۰	آیا این موضوع از مسائل مستحدثه است؟
۱۱	چند مقدمه ضروری
۱۱	۱- حیل در لغت و اصطلاح فقها
۱۳	موارد استعمال حیل در روایات
۱۴	حیل در اصطلاح فقها
۱۴	۲- حیل مخصوص باب ربا نیست!
۱۷	۳- اقسام ربا
۱۸	فلسفه تحریم ربا
۱۹	۴- یهود، پایه‌گذاران حیل‌های شرعی
۲۲	عکس‌العمل یهودیان در مقابل این حیل
۲۴	سرانجام سه گروه
	فصل دوم: انواع طرق فرار از ربا
۲۵	مثال‌های حیل ربای معاملاتی
۲۹	مثال‌های حیل ربای قرضی

فصل سوم: آراء فقهاء

- نظریهٔ اوّل: جواز تمام حيله‌های شرعی ۳۷
- نظریهٔ دوم: عدم جواز مگر در موارد ضرورت ۳۸
- نظریهٔ سوم: عدم مشروعیت حيله‌های شرعی ۴۰
- نظریهٔ چهارم: تفصیل بین حيله‌های عقلایی و غیر عقلایی ۴۳
- فصل چهارم: دلایل نظریات چهارگانه در باب حیل ربا

- ادلهٔ قول اوّل ۴۵
- ۱- تمسک به قواعد، عمومات و اطلاعات ادلهٔ معاملات ۴۵
- نقد و بررسی این دلیل ۴۸
- ۲- روایات خاصه ۵۷
- طایفهٔ اول: روایاتی که راه فرار از ربای فرضی را نشان می‌دهد ۵۸

فصل پنجم: نقد و بررسی روایت حیل

- جمع‌بندی روایات ۷۳
- اشکالاتی از نظر دلالت ۷۴
- تفاوت بین علت و حکمت احکام ۷۸
- فصل ششم: ناسازگاری روایات فراوانی، فلسفهٔ حرمت ربا
- توجیه روایات حیل ۹۱
- حکمت تحریم ربای معاملاتی ۹۲
- طایفهٔ دوم: روایاتی که راه فرار از ربای معاملاتی را نشان می‌دهد ۹۴
- نقد و بررسی روایات گروه دوم ۱۰۳
- توجیه روایات گروه دوم ۱۰۴
- طایفهٔ سوم: روایاتی که راه چاره را در دو معاملهٔ مستقل بیان می‌کند ۱۰۶
- بررسی بقیهٔ نظریه‌ها ۱۰۸

فصل هفتم: نظر و فتوای نهایی

- فهرست مطالب ۱۱۱